

karakter nego je prenijeta i na Siciliju i u negrčki Orijent. U razdoblju od Eshila do Euripida može se primijetiti blago „podmlađivanje“ jezika tragedije pod utjecajem svakodnevnog govora.

Otprilike u 5. st. pr. n. e. na tlu velikih sicilijanskih gradova nastala je stara komedija. Proizašla je iz djelovanja putujućih komedijanata koji su svoje predstave na otvorenom pratili plesom i pjesmom. Komediju kao umjetničku vrstu izgradili su Epiharm iz Megare i Sofron iz Sirakuze, u čijim je tekstovima jasno vidljiva dorska dijalekatska podloga. U Ateni je Aristofan pisao atičkim dijalektom, a često je komiku ostvarivao baš dovodeći na scenu govornike nekog neatičkog dijalekta.

Proza pripada najmlađem razdoblju grčkog književnog stvaralaštva. Veže se uz gradove Atenu i Milet, što znači da su, zapravo, atički i jonski jedini zastupljeni u klasičnoj prozi. Prvi značajni logograf bio je Hekatej iz Mileta (oko 500. god. pr. n. e.) koji je pisao maloazijskim jonskim, a taj je dijalekt postao književnim jezikom ove literarne vrste. Posebno mjesto među atičkim prozaičima zauzima Ksenofont kojeg zbog specifičnosti jezika koji je upotrebljavao (mješavinu atičkog jonskog s dorskim elementima) smatraju pretečom literarne *koine*.

Vlasta Erdeljac

66

LITERATURA

- 1) *Der Fischer Lexikon, Sprachen*, Frankfurt/M 1961.
- 2) O. Hoffmann, A. Debrunner, *Geschichte der griechischen Sprache*, Berlin, 1953.
- 3) R. Kuhner, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, Hannover 1890.
- 4) Z. Kulundžić, *Knjiga o knjizi*, Zagreb 1957.
- 5) *Lexikon der Antike*, München 1969.
- 6) H. Rix, *Historische Grammatik des Griechischen*, Darmstadt 1976.
- 7) E. Schwyzler, *Griechische Grammatik*, München 1939.
- 8) R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb 1969.
- 9) A. Thumb, E. Kieckers, *Handbuch der griechischen Dialekte*, Heidelberg 1932.

IZ ŽIVOTA HELENSKIH SVETIŠTA

OLIMPIJSKE IGRE

*Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat ...*

U 19. broju ovog časopisa bilo je već govora o staroj Olimpiji. U prvom članku je opisana jedna posebna pojava kod tih natjecanja: podmićivanje i namještanje rezultata na natjecanjima. To je bio tek mali dio onoga o čemu nas obavještava stari putopisac Pauzanija, kojemu zahvaljujemo mnoštvo informacija o Olimpiji i Grčkoj. Iznijet ću sada i druge zanimljive pojedinosti o starim olimpijskim igrama, sadržane u petoj i šestoj knjizi Pauzanijina djela. Nešto ću materijala iz njegovih poglavlja dati u sažetom obliku, a dosta ću ih citirati u prijevodu. Podaci će se većinom odnositi na natjecanja i natjecatelje, a manje će biti riječi o arheološkom okviru, prirodnom ambijentu i nekim zanimljivostima druge prirode, kojih i u ovim dvjema knjigama ima mnogo.

Pošto je dao geografski opis Peloponeza s porijeklom naziva gradova i pokrajina te se upustio u najstariju, mitsku povijest Eleje, spominjući Herakla, njegove nasljednike i mnoge borbe, ratove i promjene u elejskim gradovima, Pauzanija nas uvodi u područje Olimpije, došavši prvo do grada Skilunta, koji je na južnoj strani rijeke Alfeja, nasuprot Olimpiji – a ona je na sjeveru Alfeja. On tu u Skiluntu ne propušta spomenuti boravak prognanika Ksenofonta i njegovih sinova u kraju „koji pruža mogućnost za lov na veprove i jelene.“ Ne zaboravlja ukazati i na navodni grob Ksenofonta sagrađen od penteličkog mramora.

Tada se pažnja putopisca usmjerava prema nečemu drugome: „Ako od Skilunta ideš cestom prema Olimpiji, prije nego prijeđeš rijeku Alfej, vidiš vrletnu goru s visokim stijenama. Gora se zove Tipej. Kod Elejaca postoji zakon da se s nje bace žene ako dođu na olimpijske igre i tamo se kreću ili ako same pređu rijeku Alfej u zabranjene dane. Pa ipak, kažu da nijedna žena nije bila uhvaćena osim Kalipatire. Ima nekih kojih tu istu ženu nazivaju Ferenika a ne Kalipatira. Budući da joj je prije toga umro muž, ona se potpuno preobukla u učitelja tjelovježbe i povela je u Olimpiju sina da se natječe. Kako joj je sin Pizider bio na domaku pobjede, Kalipatira je skočivši preko ograde, iza koje su bili odjeljeni učitelji tjelovježbe, ostala bez odjeće. Kad se otkrilo da je ona žena, udaljili su je bez kazne iz obzira prema njenu ocu, braći i sinu, koji su svi bili pobjednici u Olimpiji. Donijet je međutim propis da se ubuduće učitelji tjelovježbe moraju svući prije nego uđu u borilište.“ Ovaj podatak je potpuno u skladu sa često isticanom tvrdnjom, koja se provlači manje-više kroz sve enciklopedije, leksikone i priručnike, da žene nisu smjele doći u Olimpiju posmatrati natjecanja. Neki to doduše ublažavaju ističući da su na stadionu uz Demetrinu svećenicu i djevojke mogle posmatrati igre, ali napominju da su one to rijetko koristile. I ovaj se podatak nalazi kod Pauzanije (VI, 20).

67

Prema ovome zabrana bi se odnosila samo na udate žene. Međutim neki drugi podaci koje Pauzanija iznosi u očitom su neskladu s onim što je iznio govoreći o gori Tipeju. Kao da je zaboravio što je tamo iznio, te navađa primjere kako su žene smjele ne samo doći u Altis, na stadion i hipodrom, već su se smjele tamo i natjecati. Bez obzira na to da li se smijemo ili ne smijemo osloniti na te podatke, koje je on navodno crpio iz nesigurne usmene predaje ili možda iz neprovjerenih izvora drugih pisaca, navest ću neke primjere.

Prvo, on spominje takozvane Herine igre na kojima su se djevojke, zaposlene u sveštištu na tkanju peplosa za božicu, natjecale na stadionu na za njih nešto skraćenoj stazi. Te je igre navodno već u davnini organizirala Hipodamija u znak zahvalnosti prema Heri koja joj je omogućila vjenčanje s Pelopom (V, 16). Drugo, u trci s kolima i konjima jednom je pobijedila neka žena iz Makedonije (V, 8). Zatim, Kiniska, kći spartanskog kralja Arhidama, bila je vrlo ambiciozna. Željela je pobijediti u Olimpiji, i to joj je uspjelo. Poslije Kiniske su i druge žene, posebno iz Lakedemona, bile pobjednice, ali se nijedna nije tako odlikovala kao ona (III, 8). Spominje i kip Kiniske i natpis o njoj u Olimpiji (VI, 1). Inače, prisutnost žena i djevojaka u Altisu se spominje prilikom opisa Zeusova žrtvenika. Žene i djevojke su se mogle popeti na žrtvenik samo do izvjesne visine, a muškarci do vrha (V, 13). Žene i djevojke spominje i u vezi s hramom Ilitije koji se nalazio podno Kronova brežuljka. Tu su one pjevale himnu zaštitnici rađanja. (VI, 20)

68

Nasuprot kasnijoj tradiciji prema kojoj je Pelop bio osnivač olimpijskih igara, Pauzanija nam prenosi priču o Heraklu: „Kad se rodio Zeus, Reja je čuvanje sina povjerila idejskim Daktilima koji su istovjetni s takozvanim Kuretima. Oni su došli s kretske Ide, i to su – Heraklo, Peonej, Epimed, Jazij i Ida. Heraklo, koji je bio najstariji od njih, predložio je braći igre radi utrkivanja na cesti i pobjednika među njima ovjenčao je mladicom divlje masline.“

Olimpijske su igre prema priči nakon prvih početaka bile prekinute, a Ifit, kralj u Elidi, ponovo ih je oživio. Tada su se počeli prisjećati starih vrsta natjecanja, pa ih i obnavljati i uvađati nove discipline: „Kad je Ifit opet oživio igre, kako sam to već iznio, ljudi su već bili zaboravili na stare običaje i malo pomalo su se počeli opet prisjećati. Kad bi se sjetili nečega, dodavali bi to natjecanjima. Otkako postoji neprekidno sjećanje o olimpijskim igrama, prvo je bilo uvedeno natjecanje u trčanju, a pobjednik je bio Elejac Koreb. Kip Korebov u Olimpiji ne postoji, ali njegov grob se nalazi na granici Eleje. Kasnije, na 14. olimpijadi, dodano je dvostruko trčanje u stadionu. Hipen iz Pize je dobio divlju maslinu za dvostruko trčanje, a na slijedećem natjecanju Akant iz Lakedemona. 19. olimpijade im je palo na pamet uvesti petoboj i rvanje. Lampid je pobijedio u prvoj, a Euribat u drugoj disciplini. Jedan i drugi bili su Lakedemonjani. Na 23. olimpijadi povratili su natjecanje u šakanju, a pobjednik je bio Onomast iz Smirne, koja je već sačinjavala dio Jonije. Na 25. olimpijadi su prihvatili trku potpuno odraslih konja vezanih uz kola, i Pagonda iz Tebe je bio proglašen pobjednikom na kolima. Na osmoj olimpijadi poslije ove bilo je dozvoljeno pankratijsko natjecanje za odrasle

i trka brzih konja. Pobijedio je konj Kraukside iz Kranona, a Sirakužanin Ligdamis je pobijedio sve koji su izašli da se bore u pankratijskom natjecanju. Ligdamis ima grob u Sirakuzi kod kamenoloma ... Nije ostalo nikakvo sjećanje o borbi dječaka u davnini, ali se to svjedočilo Elejanima, i oni su ta natjecanja uspostavili ... Na 41. olimpijadi je uvedeno šakanje za dječake, i pobjednik među natjecateljima bio je Filita iz Sibare. Trčanje hoplita na 65. olimpijadi je zamišljeno, kako mi se čini, zbog vježbanja u vojne svrhe. Prvi pobjednik u trci sa štitovima bio je Demarat iz Hereje. Trka sa dva odrasla konja, zvana sinorid, uvedena je 93. olimpijade, a pobjednik je bio Euagora iz Elide. 99. olimpijade im se svjedočilo uvesti trku kolima koja je vukla ždrijebad. Lakedemonjanin Sibarijad dobio je vijenac u trci kolima i ždrijepcima. Kasnije su dodali trku sa ždrijepcima i s jahačem na jednom ždrijepcu. Kažu da je u trci kola s parom konja pobijedila Belstih, žena iz primorske Makedonije, a trku s jahačem Tleopolem iz Likije ...”

Dalje pisac govori o tome kako su neka natjecanja bila i ukinuta, kao na primjer petoboj za dječake, trka tovarnim kolima (jer nije imala dostojan izgled) i natjecanje u kasanju. I uprava igara se postupno mijenjala i usavršavala. U prvo su vrijeme igrama upravljali jednostavno vladari tog kraja. Na kraju se ustalio sistem od deset sudaca koji su vodili igre.

Prije natjecanja se polagala zakletva u Vijećnici: „Od svih Zeusovih kipova onaj Zeus u vijećnici izrađen je tako da najviše utjera straha zlim ljudima. On je nazvan Zeus Horkij i u svakoj ruci drži munju. Običaj je da pred tim kipom nad komadima mesa od vepra polažu zakletvu natjecatelji, njihovi očevi i braća, a isto tako i učitelji atletike da ni u čemu neće prekršiti pravila natjecanja. Natjecatelji se dalje zaklinju da su se deset mjeseci redom točno držali pravila vježbanja. Zaklinju se i oni koji ispituju mladiće ili ždrijebad konja, koji ulaze na natjecanje, da će dati pravednu ocjenu, bez primanja mita, i da će kao tajnu čuvati ono što su oni odlučili u pogledu prihvaćanja ili neprihvatanja učesnika.“

69

Prelazeći na kipove pobjednika Pauzanija piše:

„Poslije zavjetnih darova moram spomenuti statue trkačkih konja, natjecatelja i običnih ljudi. Nisu svi pobjednici imali postavljene statue, već neki, koji su pokazali sjajne uspjehe u natjecanjima ili u drugim pothvatima nisu ni imali svoje spomenike. Te moram ispustiti, jer moje djelo nije popis atleta pobjednika u Olimpiji, već prikaz zavjetnih darova i drugih kipova. Neću čak ni spomenuti sve one kojima je postavljen spomenik, jer znam koliko je njih dobilo maslinovu grančicu ne snagom nego neočekivanim ždrijebom. Ja ću pak i sam spomenuti one koji su se nečim posebno istakli ili čije su statue bolje izrađene od drugih.“ Te kipove nisu radili bilo kakvi kipari, nego su oni izašli iz kalupa i dlijeta najistaknutijih majstora grčke plastike ili njihovih učenika. Tako se u šestoj knjizi – da spomenemo najpoznatije kipare – kao autori kipova za atlete spominju: Poliklet pet puta, Miron i Lipzip dvaput, te Fidija jedanput.

Kod nekih spomenika pisac samo kratko spominje atletu, njegova oca, rodni grad, vrstu pobjede i eventualno kipara. Kod drugih daje šire podatke, osobito ako se radi o značajnijim osobama i zaslugama. Kod Hilona iz Aheje njegove vrijedne pobjede i njegov patriotizam ističu se u sadržajnom i poetičnom epigramu:

„Hilon, Ahejac iz Patra, izvojevao je dvije pobjede u Olimpiji u rvanju odraslih, jednu u Delfima, četiri na Istmu i tri na nemejskim igrama. On je sahranjen na javni trošak Ahejaca, a sudbina je htjela da svoj život završi na bojnopolju. To mi svjedoči i natpis u Olimpiji

*Jednom po dva vijenca mi Altis i Pita su dali
Nemeja daje mi tri, četiri Istam mi da.
Hilon Hilona sam sin iz Patrasa kojem Ahejci
Zahvalni sagrade grob, časteć mi junačku smrt.“*

Mnoge stvari je Pauzanija zabilježio na temelju pričanja ljudi toga kraja, a sigurno je da je tu bilo dosta pretjerivanja: „Kip Diotimova sina Milona iz Krotona izradio je Dameja koji je i sam bio iz Krotona. Milon je pobijedio šest puta u Olimpiji u rvanju, a jedna pobjeda od toga je bila među dječacima. U Piti je postigao šest pobjeda među odraslima, a jednu među dječacima ... Govori se još da je sam Milon svoj kip donio u Altis. Priča se još i ovo o njegovu šipku i disku. Šipak je tako držao da ga nitko nije mogao silom istrgnuti niti ga je on sam oštetiio pritiskom. On bi stao na namazan disk i učinio bi smiješnim sve one koji su jurišali na njega i nastojali da ga odgurnu. Mogao je pokazati i drugih stvari. Vezao bi uže oko čela kao što se oko čela stavi vrpca ili vijenac. Zadržavajući dah unutar usana i puneći krvlju vene na glavi, on je snagom povećanih vena pokidao uže ...“

70

Zanimljiva je anegdota o Glauku iz Karista na Eubeji: „Pričaju da je ovaj Karistijac potekao od oca Demila i da je u početku obrađivao zemlju. Kad mu je jednom ispao lemeš od pluga, on ga je pričvrstio uz plug služeći se rukom umjesto čekićem. Demil je slučajno vidio što mu je sin učinio, pa ga je poslije toga odveo u Olimpiju da se tamo natječe u šakanju. Kako Glauk nije bio vješt toj borbi, dopao je rana od svojih protivnika. Kad se borio sa zadnjim od njih, izgledalo je da je iznemogao od mnoštva rana. Pričaju da mu je otac tada povikao: 'Onaj udarac od pluga, sine!' Tada je on protivniku zadao jači udarac i odmah je postigao pobjedu ... Kažu da su ga stanovnici Karista, kad je umro, pokopali na otoku koji se još i danas zove Glaukov otok.“

Još neobičnije je ono što je zabilježio o Teagenu s otoka Tasa. Taj čovjek je već u djetinjstvu pokazivao veliku snagu, a kasnije se proslavio pobjedama u šakanju i pankratiju na raznim borilištima Grčke. „U Ftiji, u Tesaliji, on je napustio vježbe u pankratiju i šakanju. On je tada nastojao da među Grcima stekne glas trkača i pobijedio je one koji su s njim ušli u borbu na dugu stazu. Čini mi se da je njegova ambicija bila da konkurira Ahilu i da u domovini najbržeg heroja odnese pobjedu u trčanju. U svemu je dobio tisuću i četiri stotine vijenaca. Kad je umro, jedan od

njegovih protivnika je dolazio svake noći i bičem udarao njegov spomenik kao da zlostavlja samog Teagena. Spomenik je prekinuo tu objest time što se srušio na njega, a sinovi poginulog čovjeka su sudski progonili spomenik zbog ubojstva. Tašani su bacili kip u more primjenjujući načelo Drakonta, atenskog zakonodavca, koji je i nežive stvari označio kao ubojice, ako neka od njih pri padu ubije čovjeka. Kad s vremenom zemlja Tašanima nije rodila nikakvim plodom, uputili su poslanike u Delfe. Bog ih je uputio da prime natrag svoje prognanike. Iako su ih oni prema toj poruci natrag primili, ipak nisu postigli lijeka za nerodicu. Stoga su oni drugi put išli k Pitiji i kazali joj da je srdžba bogova na njima ipak ostala, premda su oni učinili ono što je proroštvo tražilo. Tada im je Pitija ovo odgovorila:

U zaborav pustili vi ste Teagena velikog svojeg.

Dok su oni bili u neprilici kojim sredstvom da izvuku gore kip Teagena, neki ribari su, prema priči, išli na pučinu loviti ribu te su mrežama zahvatili kip i opet ga povukli gore na zemlju. Tašani su ga stavili opet ondje gdje je bio u početku i zaveli su običaj da mu žrtvuju kao bogu.“

Podatak o Dromeju pokazuje da se u Olimpiji iskušavalo koja je najkorisnija i najkaloričnija ishrana za atletičare:

„Neki čovjek iz Stimfala po imenu Dromej (Trkač) dokazao je svoje ime na dugoj stazi jer je dvaput pobijedio u Olimpiji, dva puta u Piti, tri puta na Istmu i pet puta u Nemeji. Kaže se da je on izmislio mesnu ishranu, jer su se do tada atleti hranili sirom iz košarica. Njegov spomenik je izradio Pitagora, a drugi spomenik do njega, koji predstavlja atleta u petoboju Pitokla, izradio je Poliklet.“

71

U pregledu pobjednika i spomenika opet se susrećemo s podmičivanjem, ali ovog puta s drugom namjerom. Ovu podlost nisu kažnjavali više helenski suci već gradovi i države kojih se to ticalo. „Spomenik Krotonjanina Astila rad je Pitagore. On je u Olimpiji tri puta redom pobijedio u kratkoj i dugoj trci. Budući da se u posljednjem dvije prilike za ljubav Hijerona, Dinomenova sina, sam proglasio Sirakužaninom, Krotonjani su zbog toga odredili da njegova kuća bude tamnica, a skinuli su i njegov spomenik koji je stajao do hrama Here Lakinije.“ Slično se dogodilo jednom njegovom prijatelju, Krećaninu: „Sotad je pobijedio na dugoj trci na 99. olimpijskom natjecanju i označen je kao Krećanin, što je u stvari i bio. Međutim na slijedećem natjecanju on je sebe učinio Efežaninom, budući da je primio mito od grada Efeza. Krećani su ga zbog toga čina kaznili izgnanstvom.“ — Ali ima primjera čvrstog i ponosnog karaktera ili drugih, opravdanih okolnosti za promjenu zavičajnosti. Pisac označava položaj kipa Antipatra Milećanina, koji je bio pobjednik u šakanju među dječacima, i dalje iznosi: „Ljudi iz Sirakuze, koji su u Olimpiju nosili žrtvu Dionizu, nagovarali su uz ponudu novca Antipatrova oca da svog sina proglasi Sirakužaninom. Antipatar međutim ništa nije držao do darova tiraninovitih, već je istakao da je on Milećanin te je i na kipu napisao da je rodom iz Mileta i da je prvi Jonjanin koji je u Olimpiji darovao kip. Njegov kip je izradio Poliklet, a kip Timostena je izradio

Eutihid iz Sikiona, učenik Lizipa." Ima i opravdanih promjena zavičajnosti: „Ergotel, sin Filanora, postigao je u Olimpiji dvije pobjede u trčanju na dugoj stazi. Isto tako je dvaput pobijedio u Piti, na Istmu i u Nemeji. On u početku nije bio Himeranin, kako natpis o njemu govori, već se govori da je on Krećanin iz Knosa. Potjeran iz Knosa zbog jedne pobune, on je iz Knose došao u Himeru, primio je tamo građansko pravo, a primio je i mnoge druge počasti. Bilo je svakako prirodno da na igrama bude proglašen kao Himeranin."

Iako mnogo manje nego Delfi, Olimpija je ukrašena i spomenicima koji nisu posvećeni atletičarima. Tu ima govornika, povjesničara, kraljeva, tirana i drugih. Za jedan spomenik bez natpisa tvrdi da je to kip Aristotela iz tračke Stagire, a da ga je podigao jedan njegov učenik ili neki vojnik svjestan utjecaja koji je Aristotel imao na Antipatra i prije na Aleksandra. Pronašao je i spomenik sofista i govornika Gorgije. Spomenuvši ime darovatelja za Gorgiju kaže da je Gorgija prvi opet oživio interes za govorništvo koje je bilo potpuno zanemareno i gotovo zaboravljeno. Još ističe njegove govorničke uspjehe po Grčkoj.

Pauzanija je vidio i spomenik spartanskog vojskovođe Lizandra. Kod njega se s gorčinom i pesimizmom osvrnuo na ljudsku prirodu:

„Spomenik Lizandru, sinu Aristokritovu, Spartancu, postavili su u Olimpiji Samljani, i prvi njihov natpis glasi

*U mnogo gledanom dvoru visokog Zeusa kralja
Spomenik moj je tu, otoka Samljana dar.*

Taj natpis govori o onima koji su postavili dar. Onaj odmah do njega sadržava pohvalu Lizandru

*Zbog besmrtne, Lizandru, slave što ocu i gradu si steko,
Kip ti odaje čast, tvoje vrline je znak.*

Jasno je da su Samljani i ostali Jonjani, kako to sami Jonjani kažu, bojili dva zida. Kad je Alkibijad s jakim brodovljem bio u području Jonije, mnogi Jonjani su se njemu dodvoravali, a Samljani su jedan njegov brončani kip kao dar postavili u Herinu hramu. Kad su atenske lađe bile kod Egospotama zarobljene, Samljani su u Olimpiji postavili kip Lizandra, a Efežani su u hramu Artemide postavili ne samo spomenik samog Lizandra nego i Eteonika, Faraka i drugih Spartanaca koji su vrlo malo bili poznati helenskom svijetu. Kad su se stvari opet promijenile i kad je Konon pobijedio u pomorskoj bici kod Knida i kod gore zvane Dorij, tada su i Jonjani promijenili svoje držanje, te se brončane statue Konona i Timoteja mogu vidjeti na Samu u Herinu svetištu i isto tako u svetištu božice u Efezu. Tako se to događa u svim vremenima, i svi ljudi, kao i Jonjani, ulaguju se onima koji su moćniji."

U mnoštvu podataka koje nam Pauzanija pruža vrijedno je spomenuti i jedan dio ovog svehelenskog borilišta koji je on opisao, a koji više ne nalazimo među ruševinama Olimpije. To je bio monumentalni hipodrom. Ostaci gimnazija i palestire su odavna pronađeni. Stadion je tek u zadnjim decenijama potpuno raščišćen. Za hipodrom se pretpostavlja da se nalazio negdje na jugu od stadiona, ali danas od njega ništa nije sačuvano, jer su ga česte poplave rijeke Alfeja tokom stoljeća potpuno zbrisale. Na njemu su se održavale razne vrste natjecanja s konjima te u kombinaciji kola i konja.

Tako su se tokom stoljeća odvijale ove igre s mnogo uzbuđenja, želja, strasti, zavisti, podvala i straha. Nakon pet dana živosti, šarenila, komentara, radosti zbog uspjeha i pokunjenosti zbog neuspjeha podno zelenog Kronova brežuljka, pomalo su se počeli sklapati šatori Grka koji su došli sa svih strana Sredozemlja i nestali s ravnice uz opjevani Alfej. Zavladała je tišina u kojoj je vijeće svetišta s drugim službenicima moglo razmišljati četiri godine kako da najbolje organizira slijedeća natjecanja. U tom međuvremenu ulogu Olimpije su preuzimali Delfi, Istam i Nemeja, koji doduše nisu dostigli slavu Olimpije, ali su bili također istaknuta mjesta za rasonodu i neuništivu želju Grka za stalnim natjecanjem i dokazivanjem.

Uroš Pasini